

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

PERSPECTIVE THEORETICAL METHODOLOGICAL AND METHODICAL VECTORS OF THE FORMATION OF THE NEW GENERATION OF FUTURE BACHELORS OF NURSING IN UKRAINE

Здійснено аналіз актуального стану підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в Україні та закордоном і визначено перспективні теоретико-методологічні й методичні вектори формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти. З'ясовано, що поряд зі зрослими вимогами до професійної діяльності бакалаврів сестринської справи, якість підготовки медичних сестер нині недостатньо відповідає потребам і світовим стандартам. Глобальні зміни української системи охорони здоров'я багато в чому залежать від компетентності медичних кадрів, зокрема медичних сестер. Підкреслено, що підготовка медичних сестер нової генерації – академічних бакалаврів сестринської справи не тільки сприятиме підвищенню престижу професії, а й дозволить передати велику частку функціоналу лікарів медичним сестрам, що, своєю чергою, знизить дефіцит лікарських кадрів. Нині у всіх західних країнах медичні сестри працюють самостійно, ведуть первинний прийом, призначають лікування в межах своїх компетентностей. Узагальнено, що сучасні теорії сестринської справи, засновані на науковому підході та доказових практиках, презентують медсестру як рівноправного партнера лікаря, який приймає самостійні сестринські рішення, планує та здійснює доказовий сестринський догляд. Ключовою теоретико-методологічною платформою підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи є компетентнісний підхід, упровадження якого забезпечує створення умов імітації професійного середовища під час оволодіння технікою надання сестринських послуг у повному обсязі згідно зі стандартами медичної допомоги. Оновлення теоретико-методологічних і методичних засад підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи корелює з необхідністю застосування таких освітніх технологій, що організуюватимуть освітньо-професійну діяльність студентів шляхом застосування інформаційних програм, технологій симуляційного навчання, 3D-технологій. Здійснено припущення, що впровадження нової для України системи навчання медичних сестер з вищою освітою та медичних сестер-менеджерів потребує паралельної підготовки висококваліфікованих викладачів, готових до застосування активних методів навчання, медичним сестер-наставників з великим досвідом роботи, під контролем яких на клінічних базах відбуватиметься практична підготовка бакалаврів сестринської справи.

Ключові слова: студенти, майбутні бакалаври сестринської справи, професійна підготовка, оновлення, перспективи, медичні сестри, заклади вищої медичної освіти.

An analysis of the current state of training of future bachelors of nursing in Ukraine and abroad was carried out, and perspective theoretical, methodological and methodical vectors of the formation of a new generation of nurses in domestic higher medical education institutions were determined. It was found that along with the increased requirements for the professional activity of bachelors of nursing, the quality of nurses' training currently does not sufficiently meet the needs and world standards. Global changes in the Ukrainian health care system largely depend on the competence of medical staff, particularly nurses. It is emphasized that the training of nurses of the new generation – academic bachelors of nursing will not only contribute to the increase in the prestige of the profession, but will also allow transferring a large share of the functionality of doctors to nurses, which, in turn, will reduce the shortage of medical personnel. Currently, in all Western countries, nurses work independently, conduct primary care, and prescribe treatment within the limits of their competencies. In general, modern theories of nursing, based on a scientific approach and evidence-based practices, present the nurse as an equal partner of the doctor who makes independent nursing decisions, plans and implements evidence-based nursing care. The key theoretical and methodological platform for the training of future bachelors of nursing is the competency approach, the implementation of which ensures the creation of conditions for simulating the professional environment during mastering the technique of providing nursing services in full accordance with the standards of medical care. Updating the theoretical, methodological and methodical foundations of the training of future bachelors of nursing correlates with the need to use such educational technologies that will organize the educational and professional activities of students through the use of information programs, simulation learning technologies, and 3D technologies.

It was assumed that the introduction of a new for Ukraine system of training nurses with higher education and nurse managers requires the parallel training of highly qualified teachers, ready to apply active teaching methods, nurses-mentors with extensive work experience, under whose supervision practical training of bachelors of nursing will take place at clinical bases.

Key words: students, future bachelors of nursing, professional training, renewal, perspectives, nurses, institutions of higher medical education.

УДК 378:67:56/231

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.9>

Филипюк Д.О.,

викладач акушерства і гінекології Фахового медичного коледжу комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради

Актуальність дослідження. Успіх реформ розвитку охорони здоров'я України багато в чому залежить від якості підготовки медичних кадрів, зокрема й бакалаврів сестринської справи [1].

Нині інтерес до оновлення професійного навчання майбутніх медичних сестер зумовлений не тільки погіршенням стану здоров'я населення, зростанням первинної захворюваності та збільшенням

кількості хронічної патології, а також дефіцитом лікарських кадрів. Згідно зі статистичними даними кількість середнього медичного персоналу з року в рік збільшується, проте всі галузі охорони здоров'я нашої країни нині відчувають дефіцит у медсестринських кадрах [2]. Особливо гостро брак бакалаврів сестринської справи відчувається на рівні первинної ланки медико-санітарної допомоги. В Україні брак і відтік із системи охорони здоров'я медсестринських кадрів криється також у зниженні престижу професії медсестри.

Поряд зі зрослими вимогами до професійної діяльності бакалаврів сестринської справи, якість підготовки медичних сестер нині недостатньо відповідає потребам і світовим стандартам. Зазичай заклади вищої медичної освіти продовжують готувати простих виконавців, помічників лікарів, які не здатні до наукового аналізу, ініціативи; байдужі до управлінської та адміністративної роботи медичної організації тощо. Тим часом історичний і міжнародний досвід свідчить про провідну роль медичних сестер у наданні первинної допомоги пацієнтам, профілактиці та реабілітації. Окреслені актуальності вказують на необхідність кристалізації ключових теоретико-методологічних і методичних векторів формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти.

Аналіз останніх публікацій засвідчує, що сьогодні питання інноватизації процесу професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи перебуває в полі зору сучасних дослідників. У напрацюваннях Л. Акуліної проаналізовано ступеневу медсестринську освіту з точки зору реалізації вимог міжнародних стандартів [1, с. 4-5]. Своєю чергою Л. Кайдалова дослідила теоретичний аспект проблеми формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер [8]. Привертають увагу доробки дослідників, де висвітлено історико-ретроспективні віхи становлення сестринської справи й медсестринської освіти (А. Бурименко [3]), актуальності проблеми навчання майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в практичній діяльності (М. Демянчук [5]), здійснено загальну характеристику формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи (Н. Лісна-Міських [10]) та ін. Звертаючись до необхідності забезпечення всебічного розвитку особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи, вітчизняні методологи вдавалися до виокремлення дієвих педагогічних умов формування професійної ідентичності медичних сестер (О. Біда [2], Х. Козак [9] та ін.), мобільності (О. Варава [4]), основ професіоналізму (Т. Закусилова [6]). Привертають наукову увагу висновки Ю. Ілясової, котра здійснила аналіз закордонного досвіду підготовки молодших медичних спеціалістів [7]. Задля ґрунтованого вивчення проблеми оновлення фахової освіти

майбутніх медичних сестер взято до уваги резюме К. Пікон, що стосуються питання досягнення багаторівневості професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в умовах ступеневої освіти США [11]. Проте детальний аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що нині в умовах стрімкого реформування системи вищої медичної освіти України й актуальних соціально-економічних умов проблема інноватизації фахового навчання майбутніх бакалаврів сестринської справи потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в аналізі актуального стану підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в Україні та закордоном й визначенні перспективних теоретико-методологічних й методичних векторів формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останній двох десятиліть у системі охорони здоров'я України відбувається реформування сестринської справи, спрямоване на модернізацію системи освіти сестринського персоналу, й розширення професійних знань, умінь, навичок майбутніх бакалаврів сестринської справи. Глобальні зміни української системи охорони здоров'я багато в чому залежать від компетентності медичних кадрів, зокрема медичних сестер. У світлі сказаного, вважаємо, що підготовка медичних сестер нової генерації – академічних бакалаврів сестринської справи не тільки сприятиме підвищенню престижу професії, а й дозволить передати велику частку функціоналу лікарів медичним сестрам, що, своєю чергою, знизить дефіцит лікарських кадрів [1].

На сучасному етапі модернізації сестринської медичної освіти в умовах реформування охорони здоров'я України необхідно вирішити багато нових завдань, у тому числі тих, що стосуються організації процесу підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи. Адже важлива роль у реформуванні охорони здоров'я, забезпечення доступності та якості лікувально-профілактичної допомоги населенню належить сестринському персоналу. Тенденції розвитку сестринської справи значно посилюють роль медсестри у сучасній системі охорони здоров'я. Тоді як, на думку А. Бурименко, на початку становлення сестринської справи й медсестринської освіти медсестра належала до середнього медичного персоналу, вважалася помічником лікаря та здійснювала сестринський догляд за призначенням лікаря [3, с. 27-28].

Нині у всіх західних країнах медичні сестри працюють самостійно, ведуть первинний прийом, призначають лікування в межах своїх компетентностей, мають авторитет серед пацієнтів, до їхньої думки прислухаються лікарі [7, с. 35-36]. На Заході медичні сестри беруть активну участь у вирішенні проблем сестринської служби та всієї

медичної організації, в якій вони працюють, наприклад: залучені до процесу проведення атестації, сертифікації, наукових досліджень; мають можливість кар'єрного зростання, здобуття вищої сестринської освіти та вчених ступенів у сестринській справі (магістр, PhD) [7, с. 36]. Від компетентності медичних сестер, уміння виявити ініціативу, своєчасно виявити перші симптоми та ознаки хвороби залежить рання діагностика та профілактика низки захворювань.

Так, наприклад, у Швеції, Фінляндії, Нідерландах, Англії первинний огляд пацієнта, вирішення питання про направлення його до лікаря або лікарні, призначення деяких лікарських засобів відповідно до клінічних протоколів, прийняття рішення щодо зміни режиму медикаментозної терапії, надання висококваліфікованої допомоги хворим з хронічними та складними станами (цукровий діабет, бронхіальна астма, серцева недостатність, психічні захворювання) доручається медичним сестрам [7].

В Англії медичні сестри проходять спеціальну підготовку з надання спеціалізованої допомоги у післяопераційний період та з больовим синдромом [7], що ще більше розширює їх функціональні обов'язки. У багатьох європейських країнах і США середніх медичних працівників активно залучають до адміністративно-управлінської діяльності [11].

На даний час сучасні теорії сестринської справи, засновані на науковому підході та доказових практиках, презентують медсестру як рівноправного партнера лікаря, який приймає самостійні сестринські рішення, планує та здійснює доказовий сестринський догляд [2]. Поряд із цим, невід'ємну роль у процесі реалізації основних завдань реформування галузі відіграє медична сестра з вищою освітою, яка володіє сформованою професійною компетентністю. Саме тому в усьому світі фахівці сестринської справи нині проходять підготовку не лише на рівні базової технічної та професійної освіти, а й у рамках бакалаврату, магістратури та докторантури у сестринській справі. І в останні роки акцент професійної підготовки змістився із засвоєння студентами знань і вмінь на формування професійної компетентності [10, с. 122-123].

Очевидно, що в нових умовах назріла необхідність розвитку соціально активної та розвиненої особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи. Тому в освітньому процесі виникають нові запитання до якості підготовки медичних працівників середньої ланки та підвищені вимоги до розробки теоретико-методологічних і методичних засад формування професійної компетентності, медичного й клінічного досвіду студентів.

Як зразок щодо якості підготовки медичних сестер, обслуговування населення та доступності медичних послуг, Всесвітньою організацією

охорони здоров'я, за словами Ю. Ілясової, пропонується система охорони здоров'я Фінляндії [7, с. 37]. Тут у центрах здоров'я провідна роль також належить медичним сестрам (бакалаврам) [7]. У контексті сказаного, вважаємо, що визнанню авторитету й статусу медичної сестри сприятиме зміна ролі та раціональне використання середніх медичних працівників у системі охорони здоров'я. Такий підхід позитивно позначиться на якості медичного обслуговування та забезпечить максимальне охоплення населення медичною допомогою, скорочення витрат на охорону здоров'я, зниження дефіциту лікарських кадрів [9, с. 51-52]. Примітно, що практична медична сестра у Фінляндії після трирічного навчання забезпечує догляд за пацієнтом під керівництвом та контролем медичної сестри, яка закінчила бакалаврат та увійшла до реєстру бакалаврів сестринської справи – *registered nurse* (zareєстрована медична сестра).

Registered nurse здійснюють індивідуальний прийом пацієнтів, визначають попередній діагноз, призначають лікувальні та діагностичні процедури, виписують рецепти, визначають необхідність консультації лікаря тощо. У Фінляндії медичні сестри можуть брати участь в адмініструванні, займатися педагогічною роботою в середньотехнічних і вищих навчальних закладах, дослідницькою роботою, мають можливість здобуття докторського ступеня в галузі сестринської справи. Тому щорічно близько 200 аспірантів отримують ступінь магістра, і 50 – ступінь доктора в галузі сестринської справи. Досвід Фінляндії з підготовки та перепідготовки фахівців сестринської справи визнаний міжнародною педагогічною спільнотою одним з перспективних і прогресивних векторів оновлення навчання медичних сестер з вищою освітою. Ключовою тезою підготовки майбутніх медичних сестер у Фінляндії є цілеспрямована реалізація компетентнісного підходу.

Дуже точно, за словами М. Демянчука [5], виражена реальна можливість реалізації названого підходу в професійній медичній освіті в дослідженні О. Борисюк. Резюмуючи напрацювання дослідниці, М. Демянчук узагальнює переваги імітаційних методів навчання. Зроблені автором узагальнення дозволяють дійти висновку, що реалізація компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи:

– дає змогу скоротити період адаптації молодого фахівця в умовах «входження в практичну діяльність».

– забезпечує створення умов імітації професійного середовища під час оволодіння технікою виконання сестринських послуг у повному обсязі згідно зі стандартами надання медичної допомоги;

– сприяє збагаченню практичного професійного досвіду студентів без нанесення шкоди здоров'ю

пацієнта і забезпечення власної інфекційної безпеки під час відпрацювання маніпуляцій та ін.

Нині оновлення теоретико-методологічних й методичних засад підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи корелює з необхідністю застосування таких освітніх технологій, що організовуватимуть освітньо-професійну діяльність студентів шляхом застосування «програм-тренажерів, контролюючих програм, інформаційних діалогових програм, демонстраційних програм, інформаційно-пошукових довідкових систем, імітаційних і моделюючих програм, віртуальних клінік, проектних програмних середовищ, програм для проблемного навчання» [5, с. 36] тощо

Окрім того, вимогою часу є використання у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи технологій симуляційного навчання, 3D-технологій, які «в медсестринській освіті дозволяють урізноманітнити заняття, зробити освітній процес ефективним і візуально-об'ємним, що сприяє «зануренню» в тему досліджуваного предмета, дозволяє мобільно переходити від цілісної структури до окремих її елементів, від складного до простого і навпаки» [5, с. 37].

Реформи, що проводяться у сестринській справі, розширення зони професійної діяльності медичних сестер, підвищення їх професійного та соціального статусу повинні починатися з удосконалення структури та змісту освітніх стандартів з підготовки середніх медичних працівників, розробки освітніх стандартів бакалаврату інтегрованих з вищою медичною освітою та орієнтованих на міжнародний рівень. Враховуючи, що ступінь бакалавра є практико-зорієнтованою підготовкою висококваліфікованих спеціалістів, до розробки прикладних програм бакалавра необхідно залучати досвідчених професорсько-викладацький склад університетів і медичних коледжів, а також досвідчених і кваліфікованих практичних працівників охорони здоров'я та роботодавців. Фахівці практичної охорони здоров'я, роботодавці найкращим чином можуть визначити ті компетентності, якими повинні оволодіти студенти з урахуванням головних завдань бакалаврату: підготовка майбутніх бакалаврів сестринської справи до самостійної лікувально-діагностичної, реабілітаційної, медико-профілактичної діяльності й організаційної роботи.

Водночас, освітні стандарти бакалаврату в сестринській справі доцільно зорієнтовувати на професійно-практичну підготовку медичних сестер, що базується на реалізації компетентнісного підходу. Принагідно зазначимо, що практична підготовка студентів-бакалаврів повинна відбуватися в медичних «організаціях-роботодавцях», які надають свої бази для навчання студентів та безпосередньо беруть участь у їхній практичній підготовці. Таким чином, навчання майбутніх бакалаврів сестринської справи за програмою бакалаврату

дасть змогу вирішити низку проблем охорони здоров'я: перш за все, систему охорони здоров'я України поповнять медичні сестри зі ступенем бакалавра сестринської справи та глибокими практичними навичками. Дотримуємося думки, що програма бакалаврату сестринської справи має орієнтуватися на практичну підготовку майбутніх медичних фахівців. Тому необхідно не менше 50 % часу, відведеного на навчання, використовувати для збагачення досвіду студентів виконання фахових функцій в умовах клінічної бази.

Впровадження нової для України системи освіти медичних сестер з вищою освітою та медичних сестер-менеджерів потребує паралельної підготовки висококваліфікованих викладачів, готових до застосування активних методів навчання, медичних сестер-наставників з великим досвідом роботи, під контролем яких на клінічних базах відбуватиметься практична підготовка бакалаврів сестринської справи.

Висновок. Як демонструє світова практика, раціональне використання сестринських кадрів веде до значного поліпшення якості, доступності та економічності медичної допомоги, ефективного використання ресурсів у сфері охорони здоров'я. Водночас, значна увага приділяється профілактиці захворювань і зміцненню здоров'я населення, оскільки сестринській практиці притаманні різноплановість діяльності, зорієнтованість на окремого пацієнта.

В останні роки професійні функції та організаційні форми діяльності середнього медичного персоналу змінюються відповідно до значного розширення змісту професійних функцій, які виконують бакалаври сестринської справи в умовах реальної роботи закладів охорони здоров'я. Таким чином, назріла необхідність науково обґрунтувати та розробити пропозиції щодо підготовки різнопланових фахівців сестринської справи та вдосконалення організації діяльності середнього медичного персоналу. Реалізація оновлених теоретико-методологічних й методичних векторів у підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи забезпечуватиме формування нової генерації медичних сестер, підвищення престижу анонсованої професії й соціального статусу медичних сестер, зменшуючи межу між бакалаврами сестринської справи та лікарями. Очевидно, що досягнення педагогічної науки в розрізі створення нової генерації медичних сестер дозволить ефективніше використовувати лікарські кадри, позаяк нині сестринська справа повинна стати самостійною галуззю охорони здоров'я України. **Перспективи подальших наукових розвідок** вбачаємо в обґрунтуванні специфіки формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи у процесі вивчення дисциплін з акушерства і гінекології у медичних коледжах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акуліна Л. П. Ступенева медсестринська освіта – вимога міжнародних стандартів. *Актуальні питання підготовки майбутніх фармацевтичних та медичних фахівців в умовах сучасної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 15 лютого – 24 березня 2016 р.)*. Житомир, 2016. С. 4–5.
2. Біда О. А., Саблук А. Г. Формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4 (11). С. 139–143.
3. Бурименко А. О. Історико-ретроспективний аналіз становлення сестринської справи й медсестринської освіти. *Медсестринство*. 2018. № 1. С. 27–29.
4. Варава О. Б. Формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2019. 257 с.
5. Демянчук М. Актуалітети проблеми навчання майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в практичній діяльності. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. діалог у розвитку наук та освіти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (30 квітня 2020 р.). Ужгород, 2020. С. 35–38.
6. Закусилова Т. О. Формування основ професіоналізму майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Запоріжжя, 2018. 20 с.
7. Ілясова Ю. С. Аналіз закордонного досвіду підготовки медичних молодших спеціалістів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2017. Вип. 48. С. 35–38.
8. Кайдалова Л. Г. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер: теоретичний аспект. *Науковий вісник НУБіП України. Сер.: Педагогіка, психологія, філософія*. 2018. Вип. 267. С. 80–85.
9. Козак Х. І. Формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на засадах деонтологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2019. 250 с.
10. Лісна-Міських Н. Є. Загальна характеристика формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи. *Педагогічний дискурс. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. Вип. LXXII. С. 122–126.
11. Пікон К. С. Багаторівневість професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в умовах ступеневої освіти США. *Молодий вчений*. 2017. № 7 (47). С. 313–316.